

ונקדשותי...

הכוון חינוכי-רוחני להוראת סוגיות צניעות
ובינו לבינה במסכת סנהדרין

עורך: יונה גודמן

אסתר קרקע עולם

- סנהדרין עד, ע"ב -

הרב יהושע שפירא | ראש ישיבת רמת גן

זהא אסתר פרהסיא הוא? אמר אב"י אסתר קרקע עולם היתה.

שלוש גישות עיקריות אפשר לסמן ביחסם של רבנים ומחנכים לעניינים שהצניעות יפה להם, ושעולים תוך כדי לימוד בכיתה. האחת סוברת, שמפני הרגישות הנצרכת בעניינים אלו, יש להימנע מלהפגיש את התלמידים הצעירים עם, ולכן נכון לדלג עליהם. הדעה הנוטה לצד השני רואה בכך הזדמנות להרחיב את הדיבור, וללמד את תלמידינו נושאים אלו באופן רציני וטהור. כך ננסה למנוע מהם את החשיפה למידע המורכב משמועות לא מבוססות, או מתרבות אנשים חטאים שמקורה בערוצים רבים, לצערנו. דרך האמצע נוקטת במינימליסטיות, שמחד אינה מדלגת, ומאידך גם איננה מרחיבה את הדיון. כמובן שאפשר לצייר עוד גוונים, אך נראה שבאופן גס הדרכים שמנינו כוללות את הכיוונים המרכזיים. מסגנון הפנייה, ומתוך השאלות שהציגו בפניי ביחס לסוגיית "אסתר קרקע עולם", נדמה שעורכי החוברת סוברים כדעה השנייה, שזו הזדמנות להרחיב את הדיבור, ובוודאי לענות על שאלות שיועלו על ידי התלמידים בעקבות דברי הגמרא.

הצגת הנושא העקרוני על ידם כללה את התיאור הבא:

"ישנם נושאים שחלק מהרמ"ם חשים מבוכה או חוסר נעימות ביחס ללימוד שלהם [...] משום כך, רבים מדלגים על כמה שורות (ומותירים את התלמידים הסקרנים לקרוא בעצמם ולפרש כהבנתם את הנושא שרבים העדיף לדלג עליו...). במצב זה עלול להיווצר רושם שלתורה אין מה לומר באותם תחומי חיים עדינים [...] דווקא היום חיוני להראות לתלמידים כיצד מטפלים חז"ל בנושאים אלו בצורה עניינית וצנועה, מתוך רצון להתמודד עם הקשיים ולא לברוח מהם". עוד הוצעו בפניי שאלות שהדברים הנאמרים בסוגיה זו, "אסתר קרקע עולם",

עלולים להעלות בלב התלמיד:

- אם האישה פאסיבית - מותר לה להיות עם גבר אחר שאינו בעלה?
  - מחילה על השאלה: ואם האישה פאסיבית - מה זה משנה?
  - אם חברה שלי תתנהג כמו "קרקע עולם" אז המעשה יהיה מותר לנו?
- אני מבקש ללמד זכות על המדלגים, ולנקוט כדעה הממצעת, שאמנם אינה מדלגת, אך גם דוחה את סגנון השאלות מכול וכול, ואינה מאפשרת הרחבת הדיבור בנושאים אלו בכיתה, ובוודאי בגיל הנעורים העז והתוסס.
- אכן, לעתים יש מבוכה וחוסר נעימות, אך נראה שיש גם סיבות טובות יותר לדילוג. מן הסתם, יהיו תלמידים סקרניים שיקראו דווקא את "המים הגנובים", ויפרשום כאוות נפשם, אך ישנם שיקולים כבדי משקל מדוע לא להיכנע להם. נדמה לי שאין תלמיד אחד עם מעט שכל בקדקודו שיחשוב שהתורה בורחת מהעיסוק בנושאים רגישים כאלו, אחרי ששמע בציבור את פרשת בנות לוט, את מעשה יהודה ותמר, את סיפור יוסף ואשת פוטיפר, את פרשת תזריע, נידה, זבה ובעל קרי. תלמידינו יודעים שלמסכת העוסקת בקשר בין איש לאישה קוראים "קידושין", וזו גם הלשון שהחתן נוקט בפרהסיא, באומרו לעיני כל הקהל לכלתו: "הרי את מקודשת". אם בכל זאת יחשוב מאן דהו שאין לתורה מה לומר בנושאים אלו, אין זה אלא היצר הרע המדבר מתוך גרונו, ולא חוסר הבנה תמים.
- הגמרא במסכת שבת (לג, ע"א) אומרת ביחס למנבל פיו בדברים שהצניעות יפה להם:

בעון נבלות פה, צרות רבות וגזירות קשות מתחדשות ובחורי שונאי ישראל מתים יתומים ואלמנות צועקין ואינן נענין [...] אמר רב חנן בר רבא: הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה. אלא כל המנבל פיו אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה הופכין עליו לרעה. אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא: כל המנבל את פיו מעמיקין לו גיהנם.

כמובן, לימוד תורה אינו ניבול פה חלילה, אך האם רחוק הדבר מכך, כאשר מדובר בכיתה שבני הנוער שבה עלולים לקנטר, ללגלג ולהוריד את הדברים למחוזות שפלים? האין הטיעון של טהרת התורה מסתלק? האם בדור שמרובות בו ה"חברויות", הנפילות, הרשתות והפריצות אין לחשוש שתלמידינו - חלקם אף בכוונה תחילה, כמו שמוכיחות השאלות דלעיל - יצחקו ומחשבתם תנדוד למחוזות שאינם ראויים?

נכון, חלקם ילגלו בכל מקרה, גם אם נדלג על הנאמר בגמרא. או אז, הם יבואו בטענות על בריחתנו מהתמודדות, אך בלבם הם יעריכו את עמידתנו האיתנה בתוככי הסערה, זו שהם מכירים, פעמים רבות, טוב מאתנו. לא נוכל לשאת חן בעיני כול, אך נוכל גם נוכל להציג דוגמא של טהרה ועדינות שתמשוך את לבם של תלמידינו לבחור בטוב ובקדוש. המקום הנכון לליבון שאלות בתחום רגיש כל כך הוא בארבע עיניים ובשעת הצורך. שם יגלו תלמידינו את עושר המבט של התורה, שעוסק בשפיר ובשליה בעת שכל מלכי התרבות שקועים בהנאותיהם הגסות. הם יספרו זאת מפה לאוזן באחריות ובכבוד ראש, ומתוך הסכמה שבשתיקה שבעצם מרישא הם הכירו ביושרה של ההדרכה, שנשמרת מלגלוש לרדידות ולשפלות.

ייתכן כי חלקם ילך להציץ במילים ה"אסורות". אותם מציצים עלולים להציץ במקומות גרוועים יותר. דווקא בשעה שהם יגלו עד כמה זהירות נקט רבם, משהו בפנים עשוי להתעורר לתשובה. הפער שייחשף בין מה שהם מחפשים ובין נקיות הדעת שנוקטים מחנכיהם, יציב בפניהם חזון של טוהר וזוך.

המהר"ל בנתיב הצניעות (פרק ד) מדקדק מדברי הגמרא שהבאנו, לפיהם ניבול פה חמור אף מלשון הרע. הוא מסביר שעיקר הנזק בלשון הרע הוא התוצאה של הפגיעה בזולת. לעומת זאת, ניבול פה הוא עצמו זנות. כשתלמידי חכמים עסקו בפרטי פרטיהם של הדברים המוצנעים, שכינה שרתה עליהם, אך כשתלמידים, ששאלות מן הסוג האמור בפיהם, עוסקים באותם הדברים עצמם, הם עלולים להפוך אותם לתועבה במחשבתם. עוד הוסיף המהר"ל שם ודקדק, שהדברים נכונים אפילו כאשר מדובר בעניינים פשוטים ש"הכל יודעים" אותם.

וכן כתב ר' משה פיינשטיין, בסוגיה העוסקת באישה שיש סכנה שתתעבר (אגרות משה, אבן העזר ח"א סי' סד), סוגיה שהיא בוודאי פחות רגישה מאשר סוגיית "קרקע עולם", ודבריו אמורים לעניין כתיבה בירחון, ולא במציאות מורכבת בהרבה של לימוד בפני כיתת נערים:

הנה אין דרכי לעיין בהירחונים, כי הלוואי יספיק לי הזמן ללמד ולעיין בדברי רבותינו הראשונים והאחרונים אשר מהם אנו חיים, ולכן לא היה ידוע לי שענין חמור כזה ובפרט במדינה הזאת אשר על הרבה אפשר לומר שנפשו מחמדתן ומתאוה להקל שיש להיות לזה הדין כמו בעריות שאין דורשין בשלושה... ולא דמי למה

שדנו בזה רבותינו האחרונים בספריהם כי בספרי תשובות מעיינים רק תלמידי חכמים הרוצים לברר הלכה לאמינתה וכל אחד כותב מה שנראה לו באמת לדעתו שזה הוא החיוב ללמד ולהורות.

איני חולק על כך שיש מחנכים שרב חילם להעביר בטהרה ואף ברוממות נושאים אלו, והם מסייעים בכך לתלמידיהם. אך נדמה לי, שאלו מחנכים שלא יתפתו לסגנון השאלות המקנטר, ומרישא ישרו אווירה שלא מאפשרת לגלוש לגסות. יתר על כן: דווקא מי שבאופן טבעי משדר גבולות ברורים, יכול להרחיב בלא להסתכן. ואף על פי כן, אני סבור כדעה הממצעת. לטעמי, כשנוגעים בנושא כל כך רגיש כ"קרקע עולם", שדן במצבה ובמעמדה של האישה תוך כדי קשר, זו אינה הזדמנות נאותה כלל ועיקר להרחבה. אמנם הדילוג עלול להתפרש, במודע או שלא במודע, כאילו יש גנאי, חלילה, בדברי רבותינו. כדי לחדד בקרב תלמידינו את התפיסה, שכל דברי חז"ל, ללא שיור, הם קודש קודשים, כולל בשעה שהם דנו בנושאים הרגישים ביותר, עלינו ללמוד גם אותם. אולם עלינו להיות מאופקים מתוך נינוחות וביטחון, ולא לאפשר פתיחה כלשהי של דיון. גם על שאלות התלמידים אנו צריכים לענות במילים מעטות וקצרות. עדיף אף להיצמד ללשונם של רבותינו, כמו רש"י על אתר: "אינה עושה מעשה, הוא עושה בה מעשה". שאלות נוספות וחוזרות אינן צריכות לנהל אותנו, ולא לקבוע את סדר היום של השיעור. גם הן תקבלנה את התשובה: "אני חוזר שוב, רש"י אומר: 'אינה עושה מעשה'".

נדמה לי שברוב המקרים, יבינו התלמידים את המסר לפיו אין בכוונתנו להרחיב בנושא, וירפו. אך אם בכל זאת נתקל הרב במצב של חוסר שביעות רצון שמחייב, לדעתו, התייחסות, הוא יוכל להסביר מדוע אינו מרחיב, במקום להיגרר אחרי תלמידיו למקום שאינו חפץ בו. אפשר להתכונן לשיעור שכזה עם אוסף מקורות על גודל הזהירות הנדרשת לדיון בנושאים אלו, ולעיל הבאנו דוגמאות מעטות לכך. עצה זו נכונה לכל הדעות, לטעמי, שהרי בכל דרך שנלך בה אנו עלולים למצוא עצמנו בפני שאלות ואווירה שאינן לרוחנו. זו הזדמנות טובה ללמוד על מעלת הצניעות בדיבור ובמחשבה, יחד עם ההסבר שבמקום ובזמן הנכונים, הקשר של איש ואישה הוא קדוש ועליון. הידיעה הכפולה, על הקדושה והשראת השכינה שבין איש לאישה מחד, והצניעות והעדינות שבהן אנו עוסקים בנושאים אלו מאידך, היא החשובה ביותר לחינוך תלמידינו. הפרטים על מצבה של האישה

בקשר, או אף עניינים רגישים פחות, אינם נצרכים כלל כדי לפתח אצלם תפיסת עולם בריאה ואמתית על פי התורה.

הביטחון של הרב והמחנך בדרכו, והנינוחות שהוא יקרין מתוך נתינת מענה מינימאלי להבנת הגמרא, הם הדוגמא והמופת לחיי תורה מלאים, טהורים ומחיים.

"תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם".